

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1924 kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m.

Memorial, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 117, 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående kommunala mellanskolor, lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privata läroverken ävensom en i anledning av framställningen rörande kommunala mellanskolor väckt motion.

(2:a avd.)

1:o)

I den till riksdagen den 2 januari 1924 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1924—1925 hade Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, över ecklesiastikärenden för samma dag, i avseende å åttonde huvudtiteln, under punkt 117, föreslagit riksdagen att

dels besluta sådan ändring, att gälla från och med den 1 juli 1924, i de av 1918 års lagtima riksdag fastställda grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola (riksdagens skrivelse den 19 juni 1918, nr 394 s. 80), att för parallellavdelning från — utöver till skolan utgående statsunderstöd med 11,200 kronor för år — efter prövning i den ordning, Kungl. Maj:t bestämde, utgå statsunderstöd med ett belopp av 2,800 kronor för år;

dels ock öka det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor, med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor.

I en inom andra kammaren av herr A. *Ljungberg* väckt motion (nr 30), hade hemställts, att riksdagen måtte avslå den under punkt 117 i åttonde huvudtiteln föreslagna ändringen i nu gällande grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola, och således bibehålla nuvarande bestämmelser.

I sitt utlåtande, nr 34, punkt 1, hade statsutskottet hemställt att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Ljungbergs ovanberörda motion,

dels besluta sådan ändring, att gälla från och med den 1 juli 1924, i de av 1918 års lagtima riksdag fastställda grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola (riksdagens skrivelse den 19 juni 1918, nr 394, sid. 81), att — utöver till skolan utgående statsunderstöd med 11,200 kronor för år — statsunderstöd med 2,800 kronor för år till parallellavdelning finge utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkomme vid iakttagande därav, att minst 35 lärjungar komme på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättades inom densamma, dock att, där bristande lokalutrymmen lade oöverkomliga hinder i vägen, sagda antal kunde efter skolöverstyrelsens beprövande begränsas till minst 30;

dels beträffande läsåret 1924—1925 besluta följande övergångsstadgande:

Därest vid någon skola en tillämpning av nyss angivna bestämmelse skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats, jämväl sådan extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken i denna egenskap under minst två läsår innehaft anställning vid skolan, må efter skolöverstyrelsens beprövande jämkning i avseende å ovan angivna lärjungeantal vidtagas därhän, att entledigande av dylik extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring icke behöver under nämnda läsår äga rum; ägande Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av detta övergångsstadgande må befinnas erforderliga;

dels ock öka det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor nu 1,100,000 kronor, med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor.

Utskottets yttrande var av följande lydelse:

»Enligt gällande bestämmelser beträffande kommunala mellanskolor utgå särskilda statsbidrag till själva skolan och till parallellavdelning av årsklass. I fråga om statsbidraget till parallellavdelningar är föreskrivet, att sådant bidrag inom varje årsklass må utgå till högst så stort antal parallellavdelningar av årsklassen, som uppkommer med iakttagande därav, att minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma. Då delning av årsklass på sålunda angivet sätt kommer till stånd, uppstår emellertid ett ytterligare behov av lärarkraft, och varje delnings konsekvens är också i regel anställandet av en extra ordinarie lärare vid skolan. Statsbidragen till parallellavdelningar hava följaktligen kommit att stiga till jämförelsevis betydande belopp.

Kungl. Maj:ts föreliggande förslag innebär närmast, på sätt framgår av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, en ändring i gällande bestämmelser därutinnan, att en uppdelning av klass kan och bör ske, när antalet lärjungar i klassen överstiger 35 eller samma antal, som nu gäller

som det normala medeltalet i förevarande avseende för realskolan vid de allmänna läroverken. Därest en klass blivit uppdelad i exempelvis två avdelningar, skulle en sammanslagning av avdelningarna ske, så snart lärjungeantalet i båda avdelningarna tillsammans nedgått till en siffra, som understiger det normala medeltalet för anordnande av parallellavdelning.

Med hänsyn till den utveckling ifrågavarande skolform undergått och den fasthet och stadga den numera kan anses hava vunnit, har utskottet funnit fog förefinnas för en anordning av den art, som nyss angivits. Enligt utskottets mening torde en ökning av lärjungeantalet till 35 väl kunna vidtagas, utan att undervisningen vid skolan därav skulle lida. Emellertid föreligga fall, då ett upprätthållande av denna allmänna princip svårigen låter sig fullt ut genomföras. Enligt vad utskottet inhämtat, saknas understundom vid de kommunala mellanskolorna tillräckliga lokalutrymmen för att kunna bereda plats för så stora klasser som med 35 lärjungar. Även i en och annan nyligen uppförd skolbyggnad har man av sparsamhetsskäl tilltagit lärosalarna med hänsyn till stadgans hittillsvarande föreskrift, att parallellavdelning må upprättas, då antalet lärjungar överstiger 30. Utskottet håller därför före, att möjlighet till undantag från den av Kungl. Maj:t föreslagna regeln måste beredas för de fall, då bristande lokalutrymme lägga *oöverkomliga* hinder i vägen för regelns tillämpning. Det torde böra få ankomma på skolöverstyrelsen att i varje särskilt fall pröva, huruvida sådant hinder föreligger, samt medgiva de jämkningar, som av förhållandena kunna vara betingade. Givetvis måste emellertid jämkningsmöjligheten nedåt begränsas av stadgans nuvarande föreskrift, vadan sålunda uppdelning av en klass i parallellklasser under inga omständigheter må äga rum, därest lärjungeantalet icke överstiger 30. Utskottet har i anslutning till denna sin uppfattning företagit en omformulering av det föreslagna stadgandet. Vidare utgår utskottet från den förutsättningen, att en genom minskat lärjungeantal påkallad sammanslagning av parallellklasser äger rum endast vid början av ett läsår.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare en ändring i de nu gällande bestämmelserna därutinnan, att behovet av nya parallellavdelningar skola underkastas prövning av vederbörlig myndighet, skolöverstyrelsen, och att alltså det nuvarande automatiskt verkande stadgandet om klassuppdelning begränsas. Enligt vad departementschefen framhållit, borde bestämmas, att av det till kommunala mellanskolor utgående anslaget, vilket alltjämt borde äga karaktären av förslagsanslag, endast ett visst belopp finge utgå till parallellavdelningar. Sedan Kungl. Maj:t årligen, efter det riksdagen anvisat medel, bestämt det belopp, vartill de sammanslagna understöden till parallellavdelningar under respektive läsår kunde högst uppgå, skulle det tillkomma skolöverstyrelsen att inom ramen av detta belopp pröva de uppgivna behoven och godkänna inrättandet, respektive bibehållandet vid vederbörande skola av visst angivet antal parallellavdelningar av årsklasser.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag i denna del har utskottet icke funnit tillräckliga skäl föreligga att frångå nu gällande ordning. En bestämmelse om att överstyrelsen skall i varje särskilt fall — sålunda även då lärjungeantalet överstiger 35 — pröva, huruvida en ny parallellavdelning må inrättas eller icke, måste komma att medföra betydande praktiska svårigheter, särskilt med hänsyn till möjligheten att i tid anställa erforderliga lärarkrafter. Utskottet har funnit denna ståndpunkt så mycket mera motiverad, som icke någon som helst motsvarande restriktion av Kungl. Maj:t förslagits beträffande privatläroverken, vilka fortfarande skulle, oberoende av alla inskränkningar, kunna efter gottfinnande bestämma antalet undervisningsavdelningar. I det förslag till ändrade bestämmelser beträffande vissa anslag till privatläroverken, som utskottet nedan framlägger, har utskottet ej funnit sig böra ifrågasätta, att inrättandet av nya parallellklasser skulle underställas skolöverstyrelsens prövning i annat fall än då det gäller undantag från regeln, att nya parallellklasser må bildas, först då lärjungeantalet i en klass överstiger 35. Utskottet anser, att skolöverstyrelsens prövningsrätt å förevarande område jämväl beträffande de kommunala mellanskolorna bör begränsas härtill, och avstyrker följaktligen Kungl. Maj:ts framställning, i vad den innebär ett hänskjutande till skolöverstyrelsen av en prövningsrätt av den av departementschefen angivna beskaffenhet. Under sådana omständigheter torde enligt utskottets mening något behov av på kommunens bekostnad inrättade parallellavdelningar icke föreligga. Vad vidare beträffar förslaget, att Kungl. Maj:t skulle inom förslagsanslagets ram bestämma ett maximibelopp, vartill de sammanlagda understöden till parallellavdelningar finge utgå, har utskottet ej heller kunnat tillstyrka den härtutinnan tilltänkta anordningen, då härigenom frågor, som hittills berott och främdeles böra bero på riksdagens bestämmanderätt, skulle kunna komma att undandragas riksdagens prövning.

En övergång till den av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet tillstyrkta anordningen med en höjning av elevantalet till 35 kan komma att medföra, att skolorna se sig nödsakade entlediga ej endast timlärare utan även extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring. Då en dylik åtgärd kan komma att i många fall drabba de sistnämnda oskäligt hårt, har utskottet, i syfte att bereda sådana lärare en viss tidsfrist för vinnande av annan anställning, funnit sig böra förorda ett övergångsstadgande av innebörd, att, därest vid någon skola en tillämpning av den föreslagna bestämmelsen skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats, jämväl sådan extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken i denna egenskap under minst två läsår innehaft anställning vid skolan, jämkning i avseende å förevarande lärjungeantal må efter skolöverstyrelsens beprövande vidtagas därhän, att entledigande av dylik extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring icke behöver under läsåret 1924—1925 äga rum.

Av vad sålunda anförts framgår, att utskottet icke funnit sig kunna helt tillmötesgå det i ovanberörda motion framställda yrkandet.»

I en vid ifrågavarande punkt av utskottets förenämnda utlåtande fogad reservation hade herrar *S. H. Kvarnzelius, H. F. Lamm, E. A. Hallin, J. Jeansson* och *A. R. Rooth* förklarat sig anse, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Enligt gällande — — — — —

— — — — — betydande belopp.

Kungl. Maj:ts föreliggande — — — — —

— — — — — av parallellavdelning.

De sålunda föreslagna ändringarna i nu gällande grunder innebära vissa skärpningar, vilka kunna vid ett plötsligt genomförande av den tilltänkta anordningen medföra åtskilliga svårigheter. Dessa svårigheter framträda starkast, om man tager i betraktande, att vid ifrågavarande skolor understundom saknas tillräckliga lokalutrymmen för att kunna bereda plats för så stora klasser som med 35 lärjungar. Möjlighet till undantag från den av Kungl. Maj:t föreslagna regeln synes utskottet därför böra förefinnas. Vidare bör uppmärksammas, att en övergång till den av Kungl. Maj:t ifrågasatta anordningen kan komma att medföra, att skolorna se sig nödsakade entlediga ej endast timlärare utan även extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring. En dylik åtgärd kan komma att i många fall drabba de sistnämnda oskäligt hårt. Det synes utskottet, att en närmare utredning av nu angivna förhållanden vore på sin plats, innan man ingår på det förslag, som Kungl. Maj:t nu framlagt. Utskottet har därför ansett sig böra, utan att taga någon bestämd ståndpunkt till den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen, för närvarande avstyrka det föreliggande förslaget men samtidigt hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder, att Kungl. Maj:t måtte till nästa riksdag låta verkställa utredning rörande möjligheten att med behörig hänsyn till vid vederbörande skolor förhandenvarande lokalutrymmen och till befogade anspråk hos där anställda lärare, att icke utan nödig tidsfrist entledigas vidtaga en sådan ändring i grunderna för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola, att statsunderstöd må utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer med iakttagande därav, att minst 35 lärjungar komma på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättas inom densamma.

Då utskottet sålunda, på sätt av motionären föreslagits, ansett sig icke böra i nu förevarande hänseende tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, har utskottet uppmärksammat, att en höjning av det av Kungl. Maj:t ifrågasatta anslagsbeloppet varder erforderlig. Denna höjning kan beräknas till 112,100 kronor.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må

a) med bifall till herr Ljungbergs ovanberörda motion avslå Kungl. Maj:ts förslag angående ändrade grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag öka det ordinarie anslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor med 487,100 kronor till 1,587,100 kronor;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande möjligheten att med behörig hänsyn till vid vederbörande skolor förhandenvarande lokalutrymmen och till befogade anspråk hos där anställda lärare att icke utan nödig tidsfrist entledigas, vidtaga en sådan ändring av gällande grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid sagda skolor, att statsunderstöd för år till parallellavdelning må utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer vid iakttagande därav, att minst 35 lärjungar komma på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättas inom densamma, ävensom till 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill sagda utredning må giva anledning.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren antagit det förslag, som innefattas i den av herr S. H. Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen, dock med den ändring, att mom. b. avfattades sålunda:

»b) öka det ordinarie anslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor, med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor»,

samt med utelämnande av sista stycket av motiveringen. Andra kammaren däremot har bifallit utskottets hemställan med den ändring i övergångsstadgandet, att orden »innehaft anställning vid skolan» utbyttes mot »innehaft anställning vid kommunal mellanskola», samt i avseende å motiveringen vidtagits den ändring, att i 6:te stycket 4:e raden nedifrån ordet »skolan» utbyttes mot orden »kommunal mellanskola».

Kammarna hava sålunda fattat sammanställande beslut ifråga om beloppet av anslaget till kommunala mellanskolor. Beträffande Kungl. Maj:ts förslag i övrigt och den i ämnet väckta motionen hava kamrarna däremot stannat i skiljaktiga beslut, i det att första kammaren avslagit framställningen om ändrade grunder för statsunderstöd till parallellavdelning och beslutat skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet under iakttagande av vissa angivna synpunkter, under det att andra kammaren beslutat vissa ändrade grunder för statsunderstödet.

Dessa skiljaktigheter synas lämpligen kunna sammanjämkas på det sätt, att andra kammaren frånträder sitt beslut i fråga om ändrade grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola samt godtager det av första kammaren fattade beslutet om bi-

fall till den i ämnet väckta motionen och avslag å Kungl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende, medan åter första kammaren frånträder sitt beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i angivet hänseende.

Utskottet hemställer alltså,

att kamrarna må, var och en med frånträdande av sitt i nu förevarande avseende tidigare fattade beslut

a) med bifall till herr Ljungbergs ovanberörda motion avslå Kungl. Maj:ts förslag angående ändrade grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola,

b) godkänna följande motivering till det under a) angivna beslutet:

»Enligt gällande bestämmelser beträffande kommunala mellanskolor utgå särskilda statsbidrag till själva skolan och till parallellavdelning av årsklass. I fråga om statsbidraget till parallellavdelningar är föreskrivet, att sådant bidrag inom varje årsklass må utgå till högst så stort antal parallellavdelningar av årsklassen, som uppkommer med iakttagande därav, att minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma. Då delning av årsklass på sålunda angivet sätt kommer till stånd, uppstår emellertid ett ytterligare behov av lärarkraft, och varje delnings konsekvens är också i regel anställandet av en extra ordinarie lärare vid skolan. Statsbidragen till parallellavdelningar hava följaktligen kommit att stiga till jämförelsevis betydande belopp.

Kungl. Maj:ts föreliggande förslag innebär närmast, på sätt framgår av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, en ändring i gällande bestämmelser därutinnan, att en uppdelning av klass kan och bör ske, när antalet lärjungar i klassen överstiger 35 eller samma antal, som nu gäller som det normala medeltalet i förevarande avseende för realskolan vid de allmänna läroverken. Därest en klass blivit uppdelad i exempelvis två avdelningar, skulle en sammanslagning av avdelningarna ske, så snart lärjungeantalet i båda avdelningarna tillsammans nedgått till en siffra, som understiger det normala medeltalet för anordnande av parallellavdelning.

De sålunda föreslagna ändringarna i nu gällande grunder innebära vissa skärpningar, vilka kunna vid ett plötsligt genomförande av den tilltänkta anordningen medföra åtskilliga svårigheter. Dessa svårigheter framträda starkast, om man tager i betraktande, att vid ifrågavarande skolor understundom saknas tillräckliga lokalutrymmen för att kunna bereda plats för så stora klasser som med 35 lärjungar. Vidare bör uppmärksammas, att en övergång till den av Kungl. Maj:t ifrågasatta anordningen kan komma att medföra, att skolorna se sig nödsakade entlediga ej endast timlärare utan även extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring. En dylik åtgärd kan komma att i många fall drabba de sistnämnda oskäligt hårt. Utskottet har därför ansett sig böra i denna del avstyrka det föreliggande förslaget.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare en ändring i de nu gällande bestämmelserna därutinnan, att behovet av nya parallellavdelningar skola underkastas prövning av vederbörlig myndighet, skolöverstyrelsen, och att alltså det nuvarande automatiskt verkande stadgandet om klassuppdelning begränsas. Enligt vad departementschefen framhållit, borde bestämmas, att av det till kommunala mellanskolor utgående anslaget, vilket alltså borde äga karaktären av förslagsanslag, endast ett visst belopp finge utgå till parallellavdelningar. Sedan Kungl. Maj:t årligen, efter det riksdagen anvisat medel, bestämt det belopp, vartill de sammanslagna understöden till parallellavdelningar under respektive läsår kunde högst uppgå, skulle det tillkomma skolöverstyrelsen att inom ramen av detta belopp pröva de uppgivna behoven och godkänna inrättandet, respektive bibehållandet vid vederbörande skola av visst angivet antal parallellavdelningar av årsklasser.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag i denna del har utskottet icke funnit tillräckliga skäl föreligga att frångå nu gällande ordning. En bestämmelse om att överstyrelsen skall i varje särskilt fall pröva, huruvida en ny parallellavdelning må inrättas eller icke, måste komma att medföra betydande praktiska svårigheter, särskilt med hänsyn till möjligheten att i tid anställa erforderliga lärarkrafter. Utskottet avstyrker följaktligen Kungl. Maj:ts framställning, i vad den innebär ett hänskjutande till skolöverstyrelsen av en prövningsrätt av den av departementschefen angivna beskaffenhet. Under sådana omständigheter torde enligt utskottets mening något behov av på kommunens bekostnad inrättade parallellavdelningar icke föreligga. Vad vidare beträffar förslaget, att Kungl. Maj:t skulle inom förslagsanslagets ram bestämma ett maximibelopp, vartill de sammanlagda understöden till parallellavdelningar finge utgå, har utskottet ej heller kunnat tillstyrka den härutinnan tilltänkta anordningen, då härigenom frågor, som hittills berott och framdeles böra bero på riksdagens bestämmanderätt, skulle kunna komma att undandragas riksdagens prövning.»

2:o)

Under punkt 121 av statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att höja det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, nu 450,000 kronor, med 30,000 kronor till 480,000 kronor.

Utskottet hade under punkt 2 av sitt ifrågavarande utlåtande nr 34, hemställt, att riksdagen må

a) besluta, att mom. 3 och 4 i avdelningen A) av de utav riksdagen antagna bestämmelserna angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skola hava följande ändrade lydelse:

3. Den tjänstgöring, som här avses, skall vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet högre lärarinneseminarium.

4. Med full tjänstgöring förstås, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, undervisning under 24 till 28 timmar i veckan och, vad angår stadium, motsvarande gymnasiet, undervisning i den omfattning, som är föreskriven för lektor vid högre allmänt läroverk.

b) föreskriva, att såsom villkor för lärarpersonalens avlöning vid statsunderstödda enskilda läroanstalter enligt de av riksdagen antagna grunderna skall gälla:

Uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 35 och beträffande stadium, motsvarande gymnasiet, minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning inom densamma upprättas, dock att, där bristande lokalutrymmen därför lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet lärjungar må ifråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30.

c) föreskriva, att för läsåret 1924—1925 skall gälla följande övergångsstadgande:

Därest vid någon läroanstalt en tillämpning av de under a) och b) angivna bestämmelser och villkor skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats och efter uppnådd pensionsålder kvarstående lärare avgått, jämväl sådan lärarinna med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken under minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst, må efter skolöverstyrelsens beprövande jämkning i sagda bestämmelser och villkor vidtagas därhän, att entledigande av dylik lärarinna med full tjänstgöring icke behöver under ifrågavarande läsår äga rum; ägande Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av detta övergångsstadgande må befinnas erforderliga.

d) uppföra det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter med oförändrat belopp, 450,000 kronor.

Utskottets yttrande var av följande lydelse:

»Den ifrågasatta anslagshöjningen är föranledd därav, att anslaget blivit väsentligt överskridet, och har utskottet mot Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt icke någon annan erinran att framställa än vad framgår av vad utskottet här nedan anför och föreslår.

I samband med anmälan om sitt beslut rörande tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken under budgetåret 1923—1924 erinrade riksdagen om den avsevärda stegringen i kostnaderna för privatläroverken under de senaste åren och framhöll bland annat, att de höjda statsanslagen icke förbundits med några vidgade skyldigheter för dessa läroverk och att vissa brister förefunnos beträffande granskningen av ifrågavarande skolors ekonomiska förhållanden och kontrollen över användningen av de medel, som staten anslog till detsamma. Riksdagen uttalade sig för att en under-

sökning snarast igångsattes i syfte att råda bot för de brister, som i angivna och andra hänseenden härutinnan föreläge.

Med anledning av detta riksdagens uttalande anbefallde Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att föranstalta om utredning i det av riksdagen avsedda syftet samt därefter till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda. Den utredning och det förslag, som överstyrelsen i anledning härav avgav, inkom dock till vederbörande statsdepartement så sent, att hänsyn till detsamma icke kunde av Kungl. Maj:t tagas vid framläggande av förslag till anslag åt privatläroverken för budgetåret 1924—1925. Den av överstyrelsen åvägabragta utredningen innefattas emellertid i den förklaring, som överstyrelsen avgav i anledning av riksdagens år 1923 församlade revisorers gjorda uttalande rörande privatläroverken, och har utskottet därigenom tagit del av densamma. Det förslag, vari denna utredning utmynnar, innebär, att för åtnjutande av statsunderstöd skulle utöver förutvarande villkor och bestämmelser föreskrivas,

att storleken av de vid vederbörande läroanstalt normalt utgående terminsavgifterna underställes skolöverstyrelsens prövning och fastställelse;

att vid läroanstalten skall finnas en styrelse, bland vars ledamöter en skall utses av statlig myndighet;

att läroanstaltens räkenskaper granskas av minst två revisorer och att en av dessa skall förordnas av statlig myndighet; samt

att läroanstaltens räkenskaper för ytterligare granskning insändas till riksräkenskapsverket.

Då utskottet funnit den av överstyrelsen verkställda utredningen otillfredsställande för ernående av det syftemål riksdagen med sitt ovanberörda uttalande ville vinna, har utskottet i vederbörlig ordning från skolöverstyrelsen införskaffat vissa kompletterande uppgifter rörande ifrågakvarande läroanstalter, vilka innefattas i den vid detta utlåtande fogade bilaga.

Vad som närmast föranledde riksdagens ovanberörda uttalande var den avsevärda stegringen av statens bidrag till privatläroverken under de senare åren. De från statsverket utgående understöden till de högre flickskolorna samt de högre goss- och samskolorna voro år 1921 sju å åtta gånger större än år 1914, medan kommunernas tillskott till de högre goss- och samskolorna ungefär fördubblats samt till de högre flickskolorna blivit mellan tre och fyra gånger större. Terminsavgifterna hava något mer än fördubblats. Det är givet, att denna starka ökning av statens bidrag måste väcka uppmärksamhet och framkalla frågan, huruvida en dylik ökning kan vara av de verkliga förhållandena motiverad. Ett besvarande av denna fråga föranleder en granskning av privatläroverkens ekonomiska förhållanden och en prövning, huruvida dessa läroverk i avseende å sin penningförvaltning och sin administration tillämpa grundsatser, som äro förenliga med de krav på sparsamhet tidsläget ovägrigen ålägger såväl enskilda som det allmänna. Vid den granskning, som utskottet på grundvalen av till buds stående ma-

teriel i detta hänseende kunnat göra, har utskottet funnit, att i flera hänseenden så ej är förhållandet, och att beträffande privatläroverken uppenbara missförhållanden varit rådande, vilka åsankat staten dryga utgifter och, i den mån ej ändring allaredan skett, påkalla omedelbar rättelse.

Riksdagen har i sitt förberörda uttalande framhållit, att de höjda statsanslagen till privatläroverken icke förbundits med några vidgade skyldigheter för dessa läroverk. Skolöverstyrelsen har i avseende härå erinrat om de förpliktelser och villkor, som sedan länge varit gällande beträffande dessa skolor, samt därefter berört frågan om terminsavgifterna, samt lärarpersonalens avlöningsförhållanden och tjänstgöringsskyldighet. Det ligger emellertid nära till hands att ur synpunkten av statsverkets berättigade intressen göra vissa jämförelser närmast med statens läroverk och de kommunala mellanskolorna i syfte att vinna kännedom om, i vad mån och i vilken utsträckning privatläroverken tillämpa sådana restriktiva bestämmelser, som staten till undvikande av alltför stora utgifter låtit komma till användning beträffande andra läroanstalter, och som, därest de ej finnas, billigheten fordrar, att staten uppställer i avseende å de av staten rikligt understödda privatläroverken.

Utskottet vill då till en början erinra därom, att enligt gällande bestämmelser för de allmänna läroverken må såsom regel i varje för viss klass eller ring bestämd avdelning undervisas i realskolan högst 35 och å gymnasiet högst 30 lärjungar. Det av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition framlagda förslaget om en höjning till 35 av det för bildande av parallellklass normala medeltalet lärjungar i läsavdelning av kommunal mellanskola har utskottet ovan tillstyrkt, dock med den jämkningen, att, där bristande lokalutrymmen därför lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet lärjungar må efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30. Vid granskning av de härutinnan från privatläroverken för höstterminen 1923 föreliggande uppgifterna har utskottet funnit, att i ett flertal fall en vidsträckt uppdelning av parallellavdelningar ägt rum, redan innan totala lärjungeantalet uppgått till 35, respektive å stadium, motsvarande gymnasiet, 30. Sammanlagt funnos, såsom av bifogade uppgifter framgår, under höstterminen 1923 vid privatläroverken 79 parallellavdelningar, som icke kunnat upprättas, därest för statsläroverken gällande restriktioner tillämpats. Utskottet har icke kunnat finna skäligt, att privatläroverken skola i detta hänseende intaga en i förhållande till statens läroverk så synnerligt gynnad ställning. Tvärtom har utskottet ansett fullt fog föreligga att för privatläroverkens vidkommande förorda införande av en bestämmelse av samma innebörd som förut av utskottet föreslagits beträffande de kommunala mellanskolorna. Såsom ett villkor för lärarinnepersonalens avlöning enligt de av riksdagen antagna grunderna bör därför uppställas en föreskrift av följande innehåll: uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 35

och beträffande stadium, motsvarande gymnasiet, minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning inom densamma upprättas, dock att, där bristande lokalutrymmen därför lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet lärjungar må i fråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30. Jämväl i fråga om utgående av den tillfälliga löneförbättring, varom förslag i nästföljande punkt föreligger, bör en motsvarande fordran uppställas.

Uppmärksamheten bör vidare enligt utskottets mening ägnas åt lärarpersonalens vid privatläroverken tjänstgöringsskyldighet. Enligt nu gällande bestämmelser skall tjänstgöringen vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet lärarinneseminarium, dock att ämneslärarinna med full tjänstgöring må kunna fullgöra intill en tredjedel därav i de förberedande klasserna eller i övningsämnen. Med full tjänstgöring förstås tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk. Sådan lärarinna är enligt gällande läroverksstadga skyldig att varje vecka lämna undervisning 22 till 26 timmar, men under vissa förutsättningar kan denna undervisningsskyldighet minskas med två timmar, nämligen för lärare, som fått sig ålagt ett på grund av lärjungeantalets storlek eller antalet skrivlag avsevärt drygare hemarbete med rättandet av lärjungarnas skrivövningar eller annat därmed jämförligt arbete utom den egentliga undervisningstiden. De manliga lärarnas tjänstgöringsskyldighet är icke reglerad genom några allmänna föreskrifter. I samband med bestämmelserna om tillfällig löneförbättring åt lärare vid privatläroverk har dock stadgats, att för manlig ämneslärare i fråga om tjänstgöringens omfattning läroverksstadgans bestämmelser om ämneslärares undervisningsskyldighet i tillämpliga delar skola gälla.

Såvitt utskottet kunnat finna av de uppgifter, som varit för utskottet tillgängliga, är tjänstgöringsskyldigheten mycket skiftande vid de olika läroverken. I ett synnerligen stort antal fall har endast minimitjänstgöring eller obetydligt däröver utkrävts av lärarna; i vissa fall hava timantalen understigit minimitjänstgöringen. Å förevarande område föreligga enligt utskottets uppfattning betänkliga missförhållanden. Må vara, att frånvaron av bestämt fixerade tjänstgöringsföreskrifter kunde försvaras under tider, då statens bidrag till privatläroverken voro förhållandevis små — numera sedan statsunderstöden sju- till åttadubblats och till ett enda privatläroverk kunna uppgå till 100,000-tals kronor, synes det orimligt att låta dessa förhållanden fortfara. Det synes utskottet rimligen kunna uppställas fordran på en tjänstgöringsskyldighet för privatläroverkens lärare, som ansluter sig till vad i detta hänseende gäller för motsvarande lärare vid andra av staten understödda läroanstalter, närmast de kommunala mellanskolorna. Beträffande dessa skolor gäller, att ämneslärare med full tjänstgöring, manlig och kvinnlig, skall vara skyldig meddela undervisning 24 till 28 timmar i veckan,

vartill komma vissa andra i 75 § av stadgan för kommunala mellanskolor angivna skyldigheter. Å gymnasialstadiet vid de allmänna läroverken utgör lektors undervisningsskyldighet 20 till 22 timmar i veckan. En uttrycklig bestämmelse i detta hänseende anser utskottet böra ersätta vad nu är föreskrivet angående full tjänstgöring.

Vidkommande det nuvarande medgivandet att ämneslärarinna med full tjänstgöring må kunna fullgöra intill en tredjedel av tjänstgöringen i de förberedande klasserna eller i övningsämnen finner utskottet ej skäl förefinnas att bibehålla detsamma. Härigenom medgives nämligen användning av en med hänsyn till nu utgående löneförmåner oskäligt dyr arbetskraft på ett stadium, som huvudsakligen motsvarar småskolestadiet, och inrymmes jämväl i övrigt möjlighet för läroverken att vidtaga anordningar, vilka föranleda av förhållandena ej motiverade statsutgifter. Tjänstgöringen bör enligt utskottets förmenande vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet högre lärarinneseminarium. Tjänstgöring vid annat lärarinneseminarium anser utskottet i detta sammanhang icke böra medräknas. Utskottet har följaktligen ansett sig böra tillstyrka, att riksdagen må besluta, att mom. 3 och 4 i avdelningen A av de av riksdagen antagna bestämmelserna angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skola hava följande ändrade lydelse:

3. Den tjänstgöring, som här avses, skall vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet högre lärarinneseminarium.

4. Med full tjänstgöring förstås, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, undervisning under 24 till 28 timmar i veckan och vad angår stadium, motsvarande gymnasiet, undervisning i den omfattning, som är föreskriven för lektor vid högre allmänt läroverk.

I fråga om den tillfälliga löneförbättring, varom förslag i nästföljande punkt föreligger, anser utskottet jämväl krav på en närmare preciserad tjänstgöringsskyldighet böra såsom villkor för löneförbättringens utgående uppställas. I detta hänseende anser utskottet böra fordras, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, en ungefärlig medeltjänstgöringstid av 26 timmar i veckan och beträffande gymnasium en tjänstgöringstid av ungefär 21 timmar i veckan.

Utskottet förbiser ingalunda, att de av utskottet ifrågasatta skärpta bestämmelserna kunna komma att vid enstaka läroanstalter, där en utsträckt användning av för flickskolan avsedda lärarinnor i de förberedande klasserna förekommit eller där medeltjänstgöringstiden vid skolan varit osedvanligt låg eller ock där uppdelning i parallella klassavdelningar skett redan vid ringa lärjungeantal, till sina verkningar medföra svårigheter för vederbörande befattningshavare. För läsåret 1924—1925, varunder utskottet förmenar en viss tidsfrist böra beredas vederbörande för vinnande av ny an-

ställning, anser utskottet därför, liksom ifrågasatts beträffande de kommunala mellanskolorna, en övergångsbestämmelse böra meddelas, som kan medgiva en jämkning i berörda stadganden till förmån för vissa lärarinnor. Utskottet utgår dock härvid från att en dylik jämkning ej tages till intäkt för bibehållande av timlärare, vilka synas i första hand böra drabbas av de skärpta bestämmelserna, eller av lärarinnor, vilka kvarstå efter uppnådd pensionsålder. I anslutning till vad utskottet övan föreslagit i motsvarande hänseende beträffande de kommunala mellanskolorna syftar utskottet endast på sådan ej pensionsberättigad lärarinna med full tjänstgöring, vilken under minst två läsår varit vid läroanstalten anställd å innehavande tjänst. Utskottet har därför såväl i avseende å de under förevarande punkt föreslagna bestämmelserna som beträffande vad utskottet utöver Kungl. Maj:ts förslag ifrågasatt rörande utgående av den i nästföljande punkt omnämnda tillfälliga löneförbättringen funnit sig böra förorda ett övergångsstadgande av innebörd, att, därest vid någon läroanstalt en tillämpning av ifrågasatta nya bestämmelser och villkor skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats och efter uppnådd pensionsålder kvarstående lärare avgått, jämväl sådan lärarinna med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken under minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst, jämkning i sagda bestämmelser och villkor må efter skolöverstyrelsens beprövande vidtagas därhän, att entledigande av dylik lärarinna med full tjänstgöring icke behöver under läsåret 1924—1925 äga rum.

De av utskottet tillstyrkta ändringarna i och tillägget till nuvarande bestämmelser angående avlöning åt ifrågavarande lärarinnor medföra givetvis en minskning av de så att säga ordinarie statsutgifterna för dessa läroverk. Utskottet beräknar, att vid bifall härtill, den av Kungl. Maj:t under nu förevarande punkt ifrågasatta anslagsökningen å 30,000 kronor ej bliver erforderlig och att förslagsanslaget till lönetillägg åt ifrågavarande lärarinnor följaktligen kan bibehållas vid sitt nuvarande belopp, 450,000 kronor. Kostnaderna för den tillfälliga löneförbättringen, varom i nästföljande punkt talas, skulle emellertid vid uppställande av villkor av den art, som ovan ifrågasatts, kunna reduceras rätt väsentligt. Utskottet har beräknat den härav föranledda besparingen till i runt tal 260,000 kronor.

Vad beträffar terminsavgifterna, hava dessa visserligen under det senaste läsåret undergått någon sänkning, men äro vid åtskilliga läroverk fortfarande betydande, särskilt vid de högre goss- och samskolorna. Så var exempelvis för läsåret 1922—1923 terminsavgiften å gymnasiestadiet vid de högre flickskolorna i Stockholm i regel 220—230 kronor och beträffande flickskolan respektive realskolan darsammastädes varierande mellan lägst 80 och 145 kronor samt högst 125 och 175 kronor. Beträffande de högre goss- och samskolorna utgjorde för sagda läsår terminsavgiften å gymnasialstadiet högst 285 kronor och i ett fall, Lundsbergs skola, 800 kronor. Ifrågavarande avgifter, vilka äro ganska växlande för olika orter, skolor och skolstadier blevo

under krisären betydligt höjda. Skolöverstyrelsen har framhållit den påfallande obenägenheten, som skolorna visat att vidtaga någon väsentlig sänkning av de höga avgifter, som krisärens extraordinära förhållanden framkallat, och ifrågasätter, att storleken av de normalt utgående avgifterna underställes överstyrelsens prövning och fastställelse. Utskottet ansluter sig till detta förslag och anser en bestämmelse härom böra upptagas bland villkoren för utgående av den i nästföljande punkt omnämnda tillfälliga löneförbättring.

Beträffande de högre flickskolorna är stadgat, att befrielse från och nedsättning i terminsavgifter skola medgivas till den omfattning, Kungl. Maj:t bestämmer. I anslutning härtill har Kungl. Maj:t plägat stadga, att läroanstalt skall vara skyldig att åt lärjungar i klasserna över de förberedande bevilja befrielse från eller nedsättning i de vid läroanstalten utgående terminsavgifter till så stor utsträckning, att den minskning i avgifter, som härigenom uppkommer, utgör minst 15 procent av det belopp, vartill terminsavgifterna vid anstalten skolat uppgå, därest samtliga lärjungar erlagt fulla avgifter, dock att läroanstalten icke är skyldig medgiva befrielse från eller nedsättning i terminsavgifter till sammanlagt högre belopp än den motsvarar två tredjedelar av det anstalten tilldelade statsanslaget, anslag till huslig ekonomi icke medräknat. Utan att härutinnan vilja göra något bestämt uttalande anser utskottet det kunna ifrågasättas, huruvida icke en jämkning i sagda föreskrift kan anses motiverad i syfte att bereda vidgad möjlighet till befrielse från eller nedsättning i terminsavgifter.

Utskottet anser vidare, att privatläroverkens räkenskaper skola i den ordning, Kungl. Maj:t bestämmer, insändas till riksräkenskapsverket för granskning; jämväl föreskrift härom bör upptagas som villkor för utgående av den tillfälliga löneförbättringen.

Till sist vill utskottet allenast erinra därom, att de av utskottet förordade villkoren jämväl komma att medföra en betydande nedsättning i anslaget till dyrtidstillägg åt ifrågavarande lärarpersonal.

Genom uppställande av de villkor, utskottet ovan angivit, skulle en besparing å anslaget till tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande lärarpersonal vinnas med i runt tal 260,000 kronor. Utskottet har emellertid funnit anledning att ytterligare begränsa anslaget. Enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning för budgetperioden 1 januari—30 juni 1923 kvarstod å det av riksdagen anvisade extra reservationsanslaget till extra understöd åt vissa privatläroverk en reservation till nästföljande budgetår av 94,100 kronor. Enligt vad utskottet från riksräkenskapsverket inhämtat, utgjorde denna reservation den 24 januari 1924 90,600 kronor. Då ifrågavarande anslag avsåg att för privatläroverken lätta de av kristiden föranledda svårigheterna och något behov därav följaktligen icke vidare torde förefinnas, har utskottet funnit, att denna reservation nu bör komma statsregleringen tillgodo, och

detta så mycket mer, som departementschefen i ett flertal fall ansett sig böra för nedbringande av anslagsbelopp anlita förefintliga reservationer.

Anslaget till tillfällig löneförbättring synes med hänsyn till vad sålunda anförts böra bestämmas till 2,100,000 kronor.

Utskottet, som under nästföljande punkt framlägger förslag angående den tillfälliga löneförbättringen åt privatläroverkens lärare, hemställer nu — — —.»

I en vid denna punkt fogad reservation hade herrar *S. H. Kvarnzelius*, *H. F. Lamm*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson* och *A. R. Rooth* förklarat sig anse, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Den ifrågasatta anslagshöjningen är föranledd därav, att anslaget blivit väsentligt överskridet, och har utskottet mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del intet att erinra.

I samband — — — — —

— — — — — härutinnan föreläge.

Med anledning av — — — — —

— — — — — till riksräkenskapsverket.

Vad som närmast föranledde riksdagens ovanberörda uttalande var den avsevärda stegringen av statens bidrag till privatläroverken under de senare åren. Det har vid sådana förhållanden framstått såsom önskligt att tillse, i vad mån en begränsning av statens utgifter för dessa läroanstalter skulle kunna ske. I den av skolöverstyrelsen verkställda utredningen hava emeller tid sådana faktorer icke behörigen uppmärksamrats, vilka skulle bidraga till ernående av detta syftemål. Utskottet, som finner åtgärder i detta syfte önskvärda, har därför ansett sig böra taga under övervägande, huruvida dylika åtgärder omedelbart kunna vidtagas, men därvid kommit till den uppfattningen, att så ej utan vidare lärer kunna ske, utan lärer en närmare utredning därför vara erforderlig.

De olika avseenden, i vilka en ändring av hittillsvarande bestämmelser skulle kunna tänkas medföra en begränsning av statens utgifter, äro följande:

Det har föreslagits, att tjänstgöringsplikten för flickskolornas lärarinnor, vilken för närvarande omfattar lägst 22, högst 26 timmar och alltså sammanfaller med den för statssamskolornas lärarinnor gällande, skall i *alla* flickskolornas klasser höjas till lägst 24, högst 28 eller till den för lärare i mellanskolan och realskolans *fem nedre* klasser gällande.

Mot en dylik skärpning har anmärkts, *dels* att den är obillig, eftersom flickskolornas lärarinnor äro sämre avlönade än lärarpersonalen i mellanskolan och i realskolan; *dels* att den i varje fall icke bör utsträckas till de flickskolornas *övre* klasser, som motsvara realskolans sjätte klass och gymnasiet, där en lägre tjänstgöringsplikt är föreskriven (jfr läroverksstadgan § 135: 2); *dels ock* att den kommer att för samtliga flickskolor medföra, att en del av den nuvarande lärarpersonalen blir överflödigt och alltså måste entledigas.

Vidare har föreslagits, att den nu bestående rätten för flickskolorna att låta de i de egentliga flickskoleklasserna tjänstgörande lärarinnorna bestrida

intill en tredjedel av sin tjänstgöring i de s. k. förberedande klasserna skall upphöra. All tjänstgöring för dessa lärarinnor skulle framdeles förläggas till den egentliga flickskolan.

Mot den sålunda föreslagna restriktionen har gjorts gällande, *dels* att den kommer att medföra, att ännu flera av de nuvarande lärarinnorna i de egentliga flickskoleklasserna omedelbart bliva överflödiga och måste entledigas, *dels ock* att den föreslagna åtgärden kommer att beröva skolorna den nu förefintliga, ur uppfostringssynpunkt betydelsefulla möjligheten att åstadkomma en personlig förbindelse mellan de förberedande klasserna och den egentliga flickskolan.

Till sist har ifrågasatts, att uppdelning av flickskoleklass i parallellavdelningar ej må äga rum, förrän klassens hela lärjungeantal överstiger på stadium motsvarande gymnasium 30 och på stadium motsvarande real- eller samskola 35, dock att skolöverstyrelsen må kunna, då oöverkomliga lokala svårigheter därtill nödga, å real- och samskolestadiet bestämma maximiantalet till 30.

Mot ett sådant förslag har erinrats, att då flertalet flickskolor endast i ringa utsträckning förfogar över klassrum, som rymma ens 30 lärjungar, den föreslagna skärpningen kommer att för många skolor medföra nödvändigheten *antingen* att avvisa åtskilliga av sina nuvarande lärjungar samt i sammanhang därmed omedelbart avskeda överflödiga lärarinnor; *eller ock* att på egen bekostnad upprätta och underhålla parallella avdelningar, något som dock utan tvivel kommer att överstiga flertalet skolors ekonomiska bärkraft.

En var av de föreslagna skärpningarna skulle komma att medföra, att åtskilliga av de nu vid flickskolorna anställda lärarinnorna bleve överflödiga och därför måste omedelbart entledigas. Antalet av dylika lärarinnor låter sig icke utan närmare undersökning beräkna men bleve helt säkert ganska ansevärt.

Flickskolorna hava ej några i ordets vanliga betydelse *ordinarie* lärarinnor. I regel går det så till, att skolans ledning årligen före mars månads ingång träffar avtal med vederbörande lärarinnor om deras anställning och tjänstgöring under följande läsår. Så har också skett innevarande år. Tvingas nu de skolor, som sålunda redan kontrakterat med sina lärarinnor, att nu omedelbart reducera sin personal, torde väl de entledigade lärarinnorna kunna göra anspråk på att det redan träffade avtalet skulle ekonomiskt upprätthållas, men vederbörande skolor berövas själva en stor del av de ekonomiska förutsättningarna för förbindelsens infriande. Och de lärarinnor, som tilläventyrs icke äro skyddade genom en dylik formlig överenskommelse utan som på god tro berett sig på att enligt gammal vana stanna kvar på sina platser även nästa läsår, ställas helt plötsligt på bar backe.

Förutom det nu anförda är att märka, att den treårsperiod för vilken Kungl. Maj:t senast i överensstämmelse med av riksdagen beslutade grunder tilldelat flickskolorna statsunderstöd, går till ända först med utgången av år 1924.

Innan åtgärder vidtagas för genomförande av skärpta bestämmelser i ovan angivna hänseenden för privatläroverkens vidkommande, tarvas uppenbarligen en utredning av nu berörda frågor. Därvid bör ock uppmärksammas, att en närmare angiven övergångstid synes böra stipuleras, innan skärpta bestämmelser införas, varom utskottet i allt fall i brist på närmare utredning nu ej vill uttala sig. Utredningen bör föreläggas 1925 års riksdag.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må

a) höja det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, nu 450,000 kronor, med 30,000 kronor till 480,000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i de av utskottet här ovan angivna hänseenden samt för 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill denna utredning må kunna giva anledning.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren antagit det förslag, som innefattas i den av herr S. H. Kvarnzeliuss m. fl. vid punkten avgivna reservationen, varemot andra kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring, att i det under c) intagna övergångsstadgandet orden »minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst» utbyttes mot »minst två läsår i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga», ävensom i avseende å motiveringen vidtagit dels den ändringen att i det stycket, som börjar »Utskottet förbiser ingalunda», rad 13 nedifrån orden »vid läroanstalten anställd å innehavande tjänst» utbyttes mot orden »i denna egenskap anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga», dels ock den ändringen att i samma stycke, rad 4 nedifrån orden »vilken under minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst» utbyttes mot orden »vilken i denna egenskap under minst två läsår varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga».

Kamrarnas beslut skilja sig alltså beträffande dels anslagsbeloppet, vilket av första kammaren bestämts till det av Kungl. Maj:t föreslagna, 480,000 kronor, och av andra kammaren till det nuvarande, 450,000 kronor, dels ock därutinnan att första kammaren beslutat skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående ändring i vissa angivna hänseenden av bestämmelserna angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m., under det att andra kammaren beslutat vissa ändringar i nämnda bestämmelser.

Beträffande de olika beslut i fråga om utskottets hemställan, vari kamrarna under denna punkt stannat, synes en jämkning kunna ske på det sätt, att dels villkor uppställas om förefintligheten i regel av 30 lärjungar vid uppdelning av årsklass i parallellavdelningar samt om stadgad minimitjänst-

göring beträffande läsåret 1924—1925, mot det att andra kammaren frånträder sitt beslut om ändrade författningsbestämmelser rörande lärarnas tjänstgöring och anslagsbeloppets storlek, dels ock båda kamrarna besluta, att till Kungl. Maj:t avlåta skrivelse av nedan angiven innebörd. I avseende å motiveringen synes, utöver vad som bliver en följd av sammanjämkningen i ovanberörda hänseenden, böra från den av andra kammaren godkända motiveringen upptagas i huvudsak vad som uttalats i fråga om dels lärarpersonalens tjänstgöringsförhållanden, dels terminsavgifterna vid ifrågavarande skolor, dels med viss jämkning granskningen av privatläroverkens räkenskaper, dels ock tillgodoförande åt statsregleringen av en förefintlig reservation å det extra reservationsanslaget till extra understöd åt vissa privatläroverk.

Utskottet hemställer alltså,

att kamrarna må, var och en med frånträdande av sitt tidigare fattade beslut, i sådant avseende godkänna följande yttrande och förslag:

»Den ifrågasatta anslagshöjningen är föranledd därav, att anslaget blivit väsentligt överskridet, och har utskottet mot Kungl. Maj:ts förslag i förvarande del intet att erinra.

I samband med anmälan om sitt beslut rörande tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken under budgetåret 1923—1924 erinrade riksdagen om den avsevärda stegringen i kostnaderna för privatläroverken under de senaste åren och framhöll bland annat, att de höjda statsanslagen icke förbundits med några vidgade skyldigheter för dessa läroverk och att vissa brister förefunnes beträffande granskningen av ifrågavarande skolors ekonomiska förhållanden och kontrollen över användningen av de medel, som staten anslog till detsamma. Riksdagen uttalade sig för att en undersökning snarast igångsattes i syfte att råda bot för de brister, som i angivna och andra hänseenden härutinnan föreläge.

Med anledning av detta riksdagens uttalande anbefallde Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att föranstalta om utredning i det av riksdagen avsedda syftet samt därefter till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda. Den utredning och det förslag, som överstyrelsen i anledning härav avgav, inkom dock till vederbörande statsdepartement så sent, att hänsyn till detsamma icke kunde av Kungl. Maj:t tagas vid framläggande av förslag till anslag åt privatläroverken för budgetåret 1924—1925. Den av överstyrelsen åvägabragta utredningen innefattas emellertid i den förklaring, som överstyrelsen avgav i anledning av riksdagens år 1923 församlade revisorers gjorda uttalande rörande privatläroverken, och har utskottet därigenom tagit del av densamma. Det förslag, vari denna utredning utmynnar, innebär, att för åtnjutande av statsunderstöd skulle utöver förutvarande villkor och bestämmelser föreskrivas,

att storleken av de vid vederbörande läroanstalt normalt utgående terminsavgifterna underställes skolöverstyrelsens prövning och fastställelse;

att vid läroanstalten skall finnas en styrelse, bland vars ledamöter en skall utses av statlig myndighet;

att läroanstaltens räkenskaper granskas av minst två revisorer och att en av dessa skall förordnas av statlig myndighet; samt

att läroanstaltens räkenskaper för ytterligare granskning insändas till riksräkenskapsverket.

Vad som närmast föranledde riksdagens ovanberörda uttalande var den avsevärda stegringen av statens bidrag till privatläroverken under de senare åren. De från statsverket utgående understöden till de högre flickskolorna samt de högre goss- och samskolorna voro år 1921 sju à åtta gånger större än år 1914, medan kommunernas tillskott till de högre goss- och samskolorna ungefär fördubblats samt till de högre flickskolorna blivit mellan tre och fyra gånger större. Terminsavgifterna hava något mer än fördubblats. Det är givet, att denna starka ökning av statens bidrag måste väcka uppmärksamhet och framkalla frågan, huruvida en dylik ökning kan vara av de verkliga förhållandena motiverad. Ett besvarande av denna fråga föranleder en granskning av privatläroverkens ekonomiska förhållanden och en prövning, huruvida dessa läroverk i avseende å sin penningförvaltning och sin administration tillämpa grundsatser, som äro förenliga med de krav på sparsamhet tidsläget ovägrligen ålägger såväl enskilda som det allmänna. Vid den granskning, som utskottet på grundvalen av till buds stående material i detta hänseende kunnat göra, har utskottet funnit, att i flera avseenden så ej är fallet och att beträffande åtminstone vissa privatläroverk, förhållandena i nämnda avseenden varit sådana, att de åsamkat staten dryga utgifter och alltså, i den mån ej ändring redan skett, påkalla skyndsamt rättelse.

Riksdagen har i sitt förberörda uttalande framhållit, att de höjda statsanslagen till privatläroverken icke förbundits med några vidgade skyldigheter för dessa läroverk. Skolöverstyrelsen har i avseende härå erinrat om de förpliktelser och villkor, som sedan länge varit gällande beträffande dessa skolor, samt därefter berört frågan om terminsavgifterna, samt lärarpersonalens avlöningsförhållanden och tjänstgöringsskyldighet. Det ligger emellertid nära till hands att ur synpunkten av statsverkets berättigade intressen göra vissa jämförelser närmast med statens läroverk och de kommunala mellanskolorna i syfte att vinna kännedom om, i vad mån och i vilken utsträckning privatläroverken tillämpa sådana restriktiva bestämmelser, som staten till undvikande av alltför stora utgifter låtit komma till användning beträffande andra läroanstalter, och som, därest de ej finnas, billigheten fordrar, att staten uppställer i avseende å de av staten rikligt understödda privatläroverken.

Utskottet vill då till en början erinra därom, att enligt gällande bestämmelser för de allmänna läroverken må såsom regel i varje för viss klass

eller ring bestämd avdelning undervisas i realskolan högst 35 och å gymnasiet högst 30 lärjungar. I fråga om statsbidraget till parallellavdelningar vid kommunal mellanskola är föreskrivet, att sådant bidrag inom varje årsklass må utgå till högst så stort antal parallellavdelningar av årsklassen, som uppkommer med iakttagande därav, att minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma. Vid granskning av de härutinnan från privatläroverken för höstterminen 1923 föreliggande uppgifterna har utskottet funnit, att i ett flertal fall en vidsträckt uppdelning av parallellavdelningar ägt rum, då varken de för statsläroverken eller ens för de kommunala mellanskolorna givna föreskrifterna i nyssberörda hänseende varit uppfyllda. Utskottet har icke kunnat finna skäligt, att privatläroverken skola i detta hänseende intaga en i förhållande till statens läroverk så synnerligt gynnad ställning. Då emellertid de lokala förhållandena vid privatläroverken måhända icke medgiva uppställande av siffran 35 såsom normgivande för uppdelning i parallellavdelningar och utskottet dessutom i avseende å de kommunala mellanskolorna avstyrkt det av Kungl. Maj:t i detta hänseende framlagda förslaget, har utskottet beträffande nu förevarande läroverk ansett sig böra stanna för en siffra av 30, dock att där bristande lokalutrymmen lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet må efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till lägre lärjungeantal. Jämväl i fråga om utgående av den tillfälliga löneförbättring, varom förslag i nästföljande punkt föreligger, bör en motsvarande fordran uppställas.

Uppmärksamheten bör vidare enligt utskottets mening ägnas åt lärarpersonalens vid privatläroverken tjänstgöringsskyldighet. Enligt nu gällande bestämmelser skall tjänstgöringen vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet lärarinneseminarium, dock att ämneslärarinna med full tjänstgöring må kunna fullgöra intill en tredjedel därav i de förberedande klasserna eller i övningsämnen. Med full tjänstgöring förstås tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk. Sådan lärarinna är enligt gällande läroverksstadga skyldig att varje vecka lämna undervisning 22 till 26 timmar, men under vissa förutsättningar kan denna undervisningsskyldighet minskas med två timmar, nämligen för lärare, som fått sig ålagt ett på grund av lärjungeantalets storlek eller antalet skrivlag avsevärt drygare hemarbete med rättandet av lärjungarnas skrivövningar eller annat därmed jämförligt arbete utom den egentliga undervisningstiden. De manliga lärarnas tjänstgöringsskyldighet är icke reglerad genom några allmänna föreskrifter. I samband med bestämmelserna om tillfällig löneförbättring åt lärare vid privatläroverk har dock stadgats, att för manlig ämneslärare i fråga om tjänstgöringens omfattning läroverksstadgans bestämmelser om ämneslärarens undervisningsskyldighet i tillämpliga delar skola gälla.

Såvitt utskottet kunnat finna av de uppgifter, som varit för utskottet

tillgängliga, är tjänstgöringen mycket skiftande vid de olika läroverken. I ett synnerligen stort antal fall har endast minimitjänstgöring eller obetydligt däröver utkrävts av lärarna; i vissa fall hava timantalen understigit minimitjänstgöringen. Det synes utskottet rimligen kunna uppställas fordran på en tjänstgöringsskyldighet för privatläroverkens lärare, som ansluter sig till vad i detta hänseende gäller för motsvarande lärare vid andra av staten understödda läroanstalter, närmast de kommunala mellanskolorna. Beträffande dessa skolor gäller, att ämneslärare med full tjänstgöring, manlig och kvinnlig, skall vara skyldig meddela undervisning 24 till 28 timmar i veckan, vartill komma vissa andra i 75 § av stadgan för kommunala mellanskolor angivna skyldigheter. Å gymnasialstadiet vid de allmänna läroverken utgör lektors undervisningsskyldighet 20 till 22 timmar i veckan. En uttrycklig bestämmelse därom, att med full tjänstgöring skall, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, förstås undervisning i 24—28 timmar i veckan och vad angår stadium, motsvarande gymnasium, undervisning i den omfattning, som är föreskriven för lektor vid allmänt läroverk, anser utskottet bör från och med ingången av läsåret 1925—1926 ersätta vad nu är föreskrivet angående full tjänstgöring. För nu stundande läsår anser utskottet böra föreskrivas, att tjänstgöringstiden för lärarinna med full tjänstgöring icke skall understiga 22—26 timmar i veckan.

Vidkommande det nuvarande medgivandet att ämneslärarinna med full tjänstgöring må kunna fullgöra intill en tredjedel av tjänstgöringen i de förberedande klasserna eller i övningsämnen finner utskottet ej skäl förefinnas att bibehålla densamma. Härigenom medgives nämligen användning av en med hänsyn till nu utgående löneförmåner oskäligt dyr arbetskraft på ett stadium, som huvudsakligen motsvarar småskolestadiet, och inrymmes jämväl i övrigt möjlighet för läroverken att vidtaga anordningar, vilka föranleda av förhållandena ej motiverade statsutgifter. Tjänstgöringen bör enligt utskottets förmenande vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet högre lärarinneseminarium. Tjänstgöring vid annat lärarinneseminarium anser utskottet i detta sammanhang icke böra medräknas. Även i detta hänseende bör en uttrycklig bestämmelse komma till stånd att gälla från och med ingången av läsåret 1925—1926.

I fråga om den tillfälliga löneförbättring, varom förslag i nästföljande punkt föreligger, anser utskottet jämväl krav på en närmare preciserad tjänstgöringsskyldighet böra såsom villkor för löneförbättringens utgående uppställas.

Utskottet förbiser ingalunda, att de av utskottet från och med läsåret 1925—1926 ifrågasatta skärpta bestämmelserna kunna komma att vid enstaka läroanstalter, där en utsträckt användning av för flickskolan avsedda lärarinnor i de förberedande klasserna förekommit eller där medeltjänstgöringstiden vid skolan varit osedvanligt låg eller ock där uppdelning i pa-

rallella klassavdelningar skett redan vid ringa lärjungeantal, till sina verkningar medföra svårigheter för vederbörande befattningshavare. Utskottet har därför ansett sig böra hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:ts anhöllan, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета lämpliga övergångsbestämmelser i syfte att för läsåret 1924—1925 anställda ämneslärare med full tjänstgöring, vilka ej uppnått pensionsåldern, icke må behöva avskedas på grund av de skärpta bestämmelser, som i fråga om tjänstgöringens omfattning och förläggning enligt vad utskottet ovan anförut böra tillämpas från och med läsåret 1925—1926.

Vad beträffar terminsavgifterna, hava dessa visserligen under det senaste läsåret undergått någon sänkning, men äro vid åtskilliga läroverk fortfarande betydande, särskilt vid de högre goss- och samskolorna. Så var exempelvis för läsåret 1922—1923 terminsavgiften å gymnasiestadiet vid de högre flickskolorna i Stockholm i regel 220—230 kronor och beträffande flickskolan respektive realskolan darsammastädes varierande mellan lägst 80 och 145 kronor samt högst 125 och 175 kronor. Beträffande de högre goss- och samskolorna utgjorde för sagda läsår terminsavgiften å gymnasialstadiet högst 285 kronor och i ett fall, Lundsbergs skola, 800 kronor. Ifrågavarande avgifter vilka äro ganska växlande för olika orter, skolor och skolstadier blevo under krisåren betydligt höjda. Skolöverstyrelsen har framhållit den påfallande obenägenheten, som skolorna visat att vidtaga någon väsentlig sänkning av de höga avgifter, som krisårens extraordinära förhållanden framkallat, och ifrågasätter, att storleken av de normalt utgående avgifterna underställes överstyrelsens prövning och fastställelse. Utskottet ansluter sig till detta förslag och anser en bestämmelse härom böra upptagas bland villkoren för utgående av den i nästföljande punkt omnämnda tillfälliga löneförbättring.

Beträffande de högre flickskolorna är stadgat, att befrielse från och nedsättning i terminsavgifter skola medgivas till den omfattning, Kungl. Maj:t bestämmer. I anslutning härtill har Kungl. Maj:t plägat stadga, att läroanstalt skall vara skyldig att åt lärjungar i klasserna över de förberedande bevilja befrielse från eller nedsättning i de vid läroanstalten utgående terminsavgifter till så stor utsträckning, att den minskning i avgifter, som härigenom uppkommer, utgör minst 15 procent av det belopp, vartill terminsavgifterna vid anstalten skolas uppgå, därest samtliga lärjungar erlagt fulla avgifter, dock att läroanstalten icke är skyldig medgiva befrielse från eller nedsättning i terminsavgifter till sammanlagt högre belopp än den motsvarar två tredjedelar av det anstalten tilldelade statsanslaget, anslag till huslig ekonomi icke medräknat. Utan att härutinnan vilja göra något bestämt uttalande anser utskottet det kunna ifrågasättas, huruvida icke en jämkning i sagda föreskrift kan anses motiverad i syfte att bereda vidgad möjlighet till befrielse från eller nedsättning i termensavgifter.

Utskottet anser vidare, att i granskningen av privatläroverkens räken-

skaper skall deltaga en utav riksräkenskapsverket utsedd revisor, vilken bör vara inom länet bosatt. Därjämte böra vid anfordran räkenskaperna ställas till förfogande av riksdagens revisorer.

Enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning för budgetperioden 1 januari—30 juni 1923 kvarstod å det av riksdagen anvisade extra reservationsanslaget till extra understöd åt vissa privatläroverk en reservation till nästföljande budgetår av 94,100 kronor. Enligt vad utskottet från riksräkenskapsverket inhämtat, utgjorde denna reservation den 24 januari 1924 90,600 kronor. Då ifrågavarande anslag avsåg att för privatläroverken lätta de av kristiden föranledda svårigheterna och något behov därav följaktligen icke vidare torde förefinnas, har utskottet funnit, att denna reservation nu bör komma statsregleringen tillgodo, och detta så mycket mer, som departementschefen i ett flertal fall ansett sig böra för nedbringande av anslagsbelopp anlita förefintliga reservationer.

Det under punkt 3 här nedan omförmälda anslaget till tillfällig löneförbättring synes med hänsyn till vad sålunda anförts böra bestämmas till 2,360,000 kronor.

Utskottet hemställer nu,

att riksdagen må

a) föreskriva, att såsom villkor för lärarpersonalens avlöning vid statsunderstödda enskilda läroanstalter enligt de av riksdagen antagna grunderna skall gälla:

Uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning inom densamma upprättas, dock att, där bristande lokalutrymmen lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet må efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till lägre lärjungeantal;

b) föreskriva att för läsåret 1924—1925 tjänstgöringstiden för lärarinna med full tjänstgöring icke skall understiga 22—26 timmar i veckan;

c) höja det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, nu 450,000 kronor, med 30,000 kronor till 480,000 kronor;

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes låta utarbeta lämpliga övergångsbestämmelser i syfte att för läsåret 1924—1925 anställda ämneslärare med full tjänstgöring, vilka ej uppnått pensionsåldern, icke må behöva avskedas på grund av de skärpta bestämmelser, som i fråga om tjänstgöringens omfattning och förläggning enligt vad utskottet ovan anfört böra tillämpas från och med läsåret 1925—1926, samt för riksdagen framlägga förslag i berörda hänseende.»

3:o)

Under punkten 122 av statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, hade Kungl. Maj:t (punkt 122) föreslagit riksdagen att

dels för beredande under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 2,450,000 kronor;

dels bestämma, att den tillfälliga löneförbättringen skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå efter följande grunder:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 eller någon del av nämnda tid är anställd i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp utöver föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, utöver den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till en kvinnlig föreståndare vid högre flickskola och enskilt lärarinneseminarium samt en föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola och högre goss- eller samskola med 1,500 kronor för år;

b) till ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,400 kronor, med 1,500 kronor för år samt, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,200 kronor, med 1,200 kronor för år;

c) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 60 kronor för veckotimme och år, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlåtande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

d) till manlig timlärare vid högre flickskola med 50 kronor för veckotimme och år;

e) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 50 kronor för veckotimme och år;

f) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 40 kronor för veckotimme och år.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår, vad angår enskild mellanskola och högre flickskola, under förutsättning att en summa, motsvarande 20 procent av det sammanlagda till lärarpersonalen vid vederbörande skola i tillfällig löneförbättring under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 utgående

beloppet, varder för skolans verksamhet för nämnda tid i övrigt anslagen av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande;

dels ock förklara, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må finnas erforderliga.

Under punkten 3 av sitt utlåtande nr 34 hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

A) för beredande under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 2,100,000 kronor;

B) bestämma, att till lärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, må utgå tillfällig löneförbättring, under förutsättning att vid anordnande av undervisningen inom vederbörande läroanstalt ävensom i övrigt följande villkor och bestämmelser iakttagas, nämligen,

1) att uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 35 och beträffande stadium, motsvarande gymnasiet, minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma, dock att, där bristande lokalutrymmen därför lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet lärjungar må i fråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30;

2) att medeltjänstgöringstiden vid läroanstalten för ämneslärare med full tjänstgöring — föreståndare däri ej inberäknad — uppgår till ungefär 26 timmar i veckan å stadium, motsvarande real- och flickskola, samt å stadium, motsvarande gymnasiet, till ungefär 21 timmar i veckan;

skolande dock beträffande läsåret 1924—1925 gälla följande övergångsstadgande:

Därest vid någon läroanstalt en tillämpning av de under 1) och 2) angivna villkor och bestämmelser skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats och efter uppnådd pensionsålder kvarstående lärare avgått, jämväl sådan lärarinna med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken under minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst, må efter skolöverstyrelsens beprövande jämkning i sagda villkor och bestämmelser vidtagas därhän, att entledigande av dylik lärarinna med full tjänstgöring icke behöver under ifrågavarande läsår äga rum; ägande Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av detta övergångsstadgande må finnas erforderliga;

3) att storleken av de vid vederbörande läroanstalt normalt utgående terminsavgifterna underställes skolöverstyrelsens prövning och fastställelse;

4) att vederbörande läroanstalts räkenskaper i den ordning, Kungl. Maj:t bestämmer, insändas till riksräkenskapsverket för granskning.

C) bestämma, att den tillfälliga löneförbättringen skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå efter följande grunder:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 eller någon del av nämnda tid är anställd i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan läroanstalt, som under B) sägs.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp utöver föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, utöver den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till en kvinnlig föreståndare vid högre flickskola och enskilt lärarinneseminarium samt en föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola och högre goss- eller samskola med 1,500 kronor för år;

b) till ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,400 kronor, med 1,500 kronor för år samt, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,200 kronor, med 1,200 kronor för år;

c) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 60 kronor för veckotimme och år, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

d) till manlig timlärare vid högre flickskola med 50 kronor för veckotimme och år;

e) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 50 kronor för veckotimme och år;

f) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 40 kronor för veckotimme och år.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår, vad angår enskild mellanskola och högre flickskola, under förutsättning att en summa, motsvarande 20 procent av det sammanlagda till lärarpersonalen vid vederbörande skola i tillfällig löneförbättring under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 utgående beloppet, varder för skolans verksamhet för nämnda tid i övrigt anslagen av

kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande.

D) förklara, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av de under C) omnämnda grunder må finnas erforderliga.

Utskottets yttrande var av följande lydelse:

»Under de senaste åren har ifrågakvarande anslag utgått med 2,000,000 kronor men har årligen överskridits.

Under återopande av vad utskottet under nästföregående punkt anfört hemställer utskottet, — — — —».

I en vid denna punkt fogad reservation hade herrar *S. H. Kvarnzelius*, *H. F. Lamm*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson* och *A. R. Rooth* förklarat sig anse, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Under de — — — årligen överskridits.

Den utredning, som utskottet under nästföregående punkt påkallat, berör givetvis även det under denna punkt omnämnda anslaget. I avvaktan på en dylik utredning har utskottet icke ansett sig böra föreslå någon ändring av vad Kungl. Maj:t nu ifrågasatt, utan hemställer förty,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

A) för beredande — — (= Kungl. Maj:ts förslag) — 2,450,000 kronor;

B) bestämma, att — — — — — (= Kungl. Maj:ts förslag)
— — — — — läroanstalts förfogande;

C) förklara, att — (= Kungl. Maj:ts förslag) — — finnas erforderliga.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren antagit det förslag, som innefattas i den av herr *S. H. Kvarnzelius* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, varemot andra kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i övergångsstadgandet under mom. B) 2), att orden »minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst» utbyttes mot »minst två läsår i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga.»

Kamrarnas beslut skilja sig alltså beträffande dels anslagsbeloppet, vilket av första kammaren bestämts till det av Kungl. Maj:t föreslagna, 2,450,000 kronor och av andra kammaren till 2,100,000 kronor, dels ock därutinnan att första kammaren jämväl i övrigt godkänt Kungl. Maj:ts förslag, under det att andra kammaren beslutat vissa ändringar i de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna.

Beträffande de olika beslut, vari kamrarna under denna punkt stannat, synes en jämkning kunna ske på det sätt, att enahanda villkor uppställas för utgående av den tillfälliga löneförbättringen, som ifrågasatts i sammanjämningsförslaget under nästföregående punkt ävensom i anslutning till vad i motiven under denna punkt sagts, villkor beträffande terminsavgifterna

och revision av läroverkens räkenskaper, mot det att andra kammaren jämkar sitt beslut om föreskrifter rörande uppdelning av klass i parallellavdelningar samt frånträder sitt beslut rörande omfattningen av lärarpersonalens tjänstgöringstid. Anslagsbeloppets storlek torde bestämmas i anslutning till vad under motivena under nästföregående punkt anförts.

Utskottet hemställer alltså,

att kamrarna må, var och en med frånträdande av sitt tidigare fattade beslut, i sådant avseende godkänna följande yttrande och förslag:

»Under de senaste åren har ifrågavarande anslag utgått med 2,000,000 kronor men har årligen överskridits.

Vad utskottet under nästföregående punkt anført och påkallat, berör givetvis även det under denna punkt omnämnda anslaget. I anslutning till vad utskottet därstädes anført har utskottet ansett sig böra förorda vissa tillägg till och jämkningar av vad Kungl. Maj:t nu föreslagit samt hemställer förty,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

A) för beredande under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 2,360,000 kronor;

B) bestämma, att till lärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuta understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, må utgå tillfällig löneförbättring, under förutsättning att vid anordnande av undervisningen inom vederbörande läroanstalt ävensom i övrigt följande villkor och bestämmelser iakttagas, nämligen,

1) att uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma, dock att där bristande lokalutrymmen lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet må efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till lägre lärjungeantal;

2) att tjänstgöringstiden för lärarinna med full tjänstgöring icke skall understiga 22—26 timmar i veckan;

3) att storleken av de vid vederbörande läroanstalt normalt utgående terminsavgifterna underställes skolöverstyrelsens prövning och fastställelse;

4) att i granskningen av vederbörande läroanstalts räkenskaper skall deltaga en utav riksräkenskapsverket utsedd lokal revisor ävensom att räkenskaperna skola vid anfordran ställas till förfogande av riksdagens revisorer;

C) bestämma, att den tillfälliga löneförbättringen skall i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå efter följande grunder:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 eller någon del av nämnda tid är anställd

i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan läroanstalt, som under B) sägs.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp utöver föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, utöver den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till en kvinnlig föreståndare vid högre flickskola och enskilt lärarinneseminarium samt en föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola och högre goss- eller samskola med 1,500 kronor för år;

b) till ämneslärare med full tjänstgöring, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,400 kronor, med 1,500 kronor för år samt, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,200 kronor, med 1,200 kronor för år;

c) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 60 kronor för veckotimme och år, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

d) till manlig timlärare vid högre flickskola med 50 kronor för veckotimme och år;

e) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 50 kronor för veckotimme och år;

f) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium med 40 kronor för veckotimme och år.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår, vad angår enskild mellanskola och högre flickskola, under förutsättning att en summa, motsvarande 20 procent av det sammanlagda till lärarpersonalen vid vederbörande skola i tillfällig löneförbättring under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 utgående beloppet, varder för skolans verksamhet för nämnda tid i övrigt anslagen av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande.

D) förklara, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av de under C) omnämnda grunder må befinnas erforderliga».

Stockholm den 8 maj 1924.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *C. J. G. Swartz*,
O. U. B. Olsson, *H. F. Lamm*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *O. Bergqvist*, *J. G.*
Wallen, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson*, *I. Bergman* i Tännäs och *C. Johansson* i
Hälsingborg.

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén*, *A. Wiklund*, *S.*
Bengtsson i Norup, *O. H:son Waldén*, *P. Nilsson* i Bonarp, *O. Olsson* i Kullen-
bergstorp, *J. Jönsson* i Revinge, *A. Törnkvist* i Karlskrona, *S. J. Karlsson* i
Nynäshamn, *P. C. Jonsson* i Eskilstuna och *C. Lindskog*.

Reservationer:

vid punkt 2 (lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda läroanstalter):
av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *C. J. G. Swartz*, *H. F. Lamm*, *C. P. V.*
Nilsson i Gränebo, *O. Bergqvist*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson*, *A. Wik-*
lund, *P. Nilsson* i Bonarp och *C. Lindskog*;

av herr *O. Olsson* i Kullenbergstorp, vilken ansett, att utskottet bort fram-
lägga förslag till ärendets avgörande medelst gemensam omröstning;

vid punkt 3 (tillfällig löneförbättring åt lärarepersonalen vid vissa enskilda
läroanstalter):

av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *C. J. G. Swartz*, *H. F. Lamm*, *C. P. V.*
Nilsson i Gränebo, *O. Bergqvist*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson*, *A. Wik-*
lund, *P. Nilsson* i Bonarp och *C. Lindskog*;

av herr *O. Olsson* i Kullenbergstorp, vilken ansett utskottet bort framlägga
förslag till ärendets avgörande medelst gemensam omröstning.
